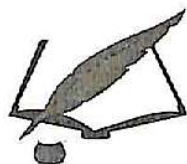

с. 194

ОБРІЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Матеріали VIII Харківських міжнародних
Сковородинівських читань

ХАРКІВСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО "ФІЛОСОФСЬКА ОСВІТА"
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.Н. КАРАЗИНА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ

Пам'яті відомого українського філософа
професора Бухалова Юрія Федоровича
(1921 – 1996) присвячуються

ОБРІЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ VIII ХАРКІВСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ
СКОВОРОДИНІВСЬКИХ ЧИТАНЬ

м. Харків, 28 – 29 вересня 2001 року

Харків

2001

Поняття “екранних мистецтв” багатозначне: як створене митцем дійство, як інформація практичного призначення, як виховне спонукальне дійство, як пізнаване предметне середовище. Всі ці інформаційні канали є носіями значень і смислів, тобто кодів. Як інформаційний засіб, екранне дійство вступає в значимі смислові відносини з людьми різним чином семіотизуючи простір взаємодії. Розуміння передаваних за допомогою екрану смислів невіддільне від осмислення суті внутрішніх процесів у екранних мистецтвах, що складає єдиний інформаційний канал про стан культури суспільства. Мова екранних мистецтв наділена широким культурологічним смислом, є випрацюваною в культурі системою норм, відповідно до яких відбувається осмислення спеціально створених для цього екранних носіїв інформації.

Таке тлумачення мови, хоч і не є метафоричним, не відповідає спеціальним дефініціям, які складають предмет досліджень лінгвістики і логіки, є достатнім для окреслення кола семіотичних засобів висловлення смислу культури за допомогою екранних мистецтв як системи особливих візуально-просторових кодів, кожен з яких має власну логіку і семіологію, і засоби співвіднесення з іншими. З'ясування ролі предмета і простору в плетиві суб'єктно-об'єктних і міжсуб'єктних відносин дозволяє зрозуміти принципи диференціації просторових кодів, які спеціалізуються на різних аспектах цієї мережі, адресуються різним рівням свідомості і тому користуються різними типами інформаційних засобів. Звідси відкривається шлях до виявлення внутрішньої організації кожного з цих кодів, оскільки приналежність основних носіїв інформації у кожному з них до різних семіотичних рівнів: сигнального, знакового і символічного, – створює різні можливості для формування їх синтаксичних і семантичних структур.

І.В.ЧОРНОМОРДЕНКО, Г.В.ПАНЧУК
(Київ)

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗМІСТУ, РОЗУМІННЯ Й ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В ЛІТЕРАТУРНІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКИХ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Вночі, серед ночі хтось тихо
До мого слова підійшов
І став дивитися і дихать,
І я відчув: так диха лихо,
Так ходить лихо – Час прийшов.
Микола Вінграновський

Загальновідомо, що вся наша пізнавальна та комунікативна діяльність пов'язана з інтерпретацією тих чи інших творів: наукових, літера-

турних, музичних, малярських тощо. Залишаючи поза увагою весь розмаїт знакових систем, інтерпретатор завше апелює до універсального інструменту, завдяки якому власне і можлива як його власна діяльність, так і сама пізнавальна та комунікативна діяльність. Таким універсальним інструментом є мова.

Проблеми інтерпретації та філософії мови не є новими для філософії, тим більше для такого її напрямку як герменевтика (роботи Ф.Шлейєрмахера, В.Дільтея, П.Рікера, Г.Гадамера, А.Дімера, К.Аппеля, Е.Бетті, Ю.Габермаса й ін.), як не є вони новими для семіотики, логіки, синергетики чи феноменології. Однак, ця давність не означає втрату актуальності. Більше того, чим далі суспільство трансформується в інформаційне, тим все актуальнішими стають проблеми комунікації, а відтак і мови.

Коли свого часу, в середині 40-х років ХХ ст., Мартін Хайдегер говорив про реальність життєвого світу як переважно мовну реальність, коли він застерігав про згубний шлях технізації мови, чи багато було тих, хто б поставився до цих тверджень як до реального попередження, а не як до нової оригінальної філософської концепції?

Пройшло півстоліття, і глобальна комп'ютеризація суспільного життя знову актуалізувала як ідеї М.Гейдегера, Ф.Шлейєрмахера й їх послідовників, так і проблеми мови, розуміння, комунікації, інтерпретації в цілому.

В контексті цієї загальної проблематики знаходиться і проблема розуміння та інтерпретації літературного доробку шістдесятників. Дискурси сучасної української філософії, як правило, обмежуються 20 – 30 роками ХХ ст. (праці Г.Грабовича, В.Пахаренка, А.Бичко, О.Забужко, В.Агеєвої і ін.), залишаючи поза увагою такий своєрідний, глибоко філософський пласт культурного надбання, яким є літературний доробок шістдесятників.

Це однаковою мірою стосується як художньої прози (Валерій Шевчук, Володимир Дрозд, Микола Вінграновський), так і поезії (Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Іван Драч), – інші дослідники можуть дати своє бачення літературних імен-символів шістдесятництва. Згадаймо слова великого Ф.Шлейєрмахера, який говорив, що буття говорить перш за все через поетів, слово яких багатозначно, тому тлумачити це Слово й покликани філософи.

Слово, як і весь літературний доробок шістдесятників, є не просто багатозначним, воно має інший зміст, ніж його знакове оформлення, цей інший зміст вимагає й іншого розуміння, а відтак і серйозної роботи інтерпретатора. Ніхто зараз не заперечує тієї тези, що творчість шістдесятників виходить далеко за межі суто літературні, бо власне, не за них вони зазнавали переслідувань, а за те нове бачення і обстоювання сенсу людського буття, інше світовідчуття, світорозуміння й світовідношення.

Це є філософська проблематика, яка не може бути зігнорована самими українськими філософами. Історія дає нам яскравий приклад такої

недостатньої уваги з боку філософів до проблематики літературної спадщини Т.Шевченка, Лесі Українки, І.Франка саме з позицій співвідношення змісту, розуміння й інтерпретації, що не залишилось поза увагою кон'юнктурщиків, які заповнюють прогалини таких досліджень різними інсинуаціями та набувають сумнівної популярності "святоборців".

Такої ж золотой осені далекого 1965 року, коли Україною ширилась перша хвиля арештів української інтелігенції, відомої нині нам як шістдесятники, а два її представники (А.Перепадя та І.Світличний) вже обживали підвали КДБ у Києві, їх літературний побратим писав:

І нипає помазаником Божим
Півправа, півсвобода, півжиття.
І за народом згорбленим та босим
Пильнує без'язике небуття.
З ножів і душ, де голо і де кволо,
В осліпленій сльозами сліпоті
Тікає воля, дух її і слово,
І грає рабство в сурми золоті.

Ці слова належать посту-шістдесятнику М.Вінграновському з його вірша "Ніч Івана Богуна", що, як і більша частина самобутньої спадщини цього оригінального мислителя, залишається і до сьогодні серйозно невивченою.

Зрозуміти – значить стати частиною іншого, говорив свого часу Ф.Шлейєрмахер. Стаючи частиною іншого, ми починаємо краще розуміти себе, а відтак і закладаємо основу для сутнісного розуміння нас наступними поколіннями.

Т.В.ЩИРИЦЯ
(Київ)

СОЦІАЛЬНА ЕТИКА У КОНТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ПОВОРОТУ У ФІЛОСОФІЇ

У сучасному суспільствознавстві співіснують різні герменевтичні практики, що своїм витокom мають парадигмальні зрушення у філософії, відомі як лінгвістичний поворот. Здійснюваний з 50-х років ХХ ст. лінгвістичний поворот, конститутивний для сучасного філософування, виявив нову реальність – мову як умову інтелігібельності будь-якої реальності. Тобто, по-перше, все, що виявляється як елемент *Lebenswelt*, може бути дослідженим за законами знакових утворень. По-друге, місце рефлексії над суб'єкт-об'єктними схемами посідає аналіз світу як дискурсу.

Філософське усвідомлення ролі й функцій мови в людській культурі мало місце вже у філософії Давньої Греції, зокрема у Платона і Арістотеля,

Зміст

Розділ 1. Проблеми комунікації і взаєморозуміння в науці та філософії	3
<i>Алексюк І.А.</i> Пол Грайс і проблема імплікатур спілкування	3
<i>Анорєєва Т.А.</i> Проблемы коммуникации и общечеловеческие ценности	5
<i>Артемєнко Т.М.</i> Про комунікативний підхід до навчання іноземних мов	7
<i>Бойко О.П.</i> Комунікація та культура	9
<i>Варинаєєв О.М.</i> Філософія менеджменту та бізнесу: інформаційні та комунікативні аспекти	11
<i>Вирановський Г.Н., Кришєвська Л.И.</i> Коммуникативные аспекты оперы П. Хиндсмита “Художник Матис”	14
<i>Газнюк Л.М.</i> Комунікативні ситуації наявного буття	16
<i>Голицєв С.А.</i> Проблема коммуникации в университетской философии	18
<i>Єрмоленко А.М.</i> Екологічна комунікація: дискурсивно-етична парадигма розв’язання проблем довкілля	21
<i>Жидкова О.О.</i> Социальная коммуникация и её средства	22
<i>Забара А.Д., Колієтєв О.В.</i> Маніпулювання свідомістю як різновид політичної комунікації	24
<i>Завєтний С.А., Лысенко И.А.</i> Семья как источник гармоничного и конфликтного общения	26
<i>Загрїйчук І.Д.</i> Національна екзистенція і комунікація	28
<i>Зархіна С.Э.</i> Язык права и философия языка	30
<i>Караван Н.И.</i> Социально-философские аспекты формирования информационного общества	32
<i>Каралаш Н.Г.</i> Міжіндивідне спілкування як духовна потреба людини	34
<i>Карпенко И.В.</i> Об одном условии философской коммуникации	36
<i>Климов А.В., Климова Г.П.</i> “Неформальные” коммуникации в науке	38
<i>Клюєт Р.</i> Философия и пустыня	40
<i>Кононов А.А.</i> Public relations в условиях постиндустриального общества: некоторые вопросы методологии	56
<i>Кривуля А.М.</i> Коммуникативная природа философии	62
<i>Лакиза А.А.</i> Субъектные факторы детерминации взаимопонимания	66
<i>Лаптух А.П.</i> Проблемы маргинальности: конструктивный и деструктивный аспекты	69

<i>Лисица Н.М.</i> Коммуникация без конфликтов в рамках междисциплинарного подхода	72
<i>Мороз В.И.</i> Глобализация: развитие информационных технологий (некоторые актуальные проблемы)	74
<i>Нарожная Т.И.</i> Дистанционное образование: к проблеме коммуникативной компетентности педагога	77
<i>Петрушиов В.М.</i> Протестантське підґрунтя екзистенціальної комунікації К. Ясперса	79
<i>Полтавский О.В.</i> Договор как средство коммуникации и правовая категория в гражданском обществе	80
<i>Сатта Н.Н.</i> Коммуникация как духовный процесс	84
<i>Семенюк Е.П.</i> Загальнонаукові засоби як чинник взаєморозуміння вчених та розвитку міждисциплінарних досліджень	87
<i>Фатеев Ю.А.</i> Взаимоотношения в обществе и человек	89
<i>Францен М.С.</i> Структура коммуникативного процесса	90
<i>Чипуренко О.И.</i> Рассуждение о святости и подлинном диалоге	92
<i>Шаповал В.И.</i> Коммуникативные аспекты свободы	95
<i>Шаповаленко М.В.</i> “Транзит” в политологическом коммуницировании (Или почему транзит – не всегда переход)	98
<i>Яценко И.В.</i> Homo novus – homo contractus	101
Розділ 2. Герменевтика і деконструкція. Розмаїтість герменевтичних практик	103
<i>Азарова Ю.О.</i> Проблема интерпретации и стратегия difference Ж. Деррида	103
<i>Бевз Н.В.</i> О некоторых особенностях перевода философских текстов	104
<i>Доброносова Ю.Д.</i> Філософський аналіз функціонування семантико-екзистенційного простору творчості Лесі Українки як інтерпретація смислів людського існування	106
<i>Дудко Д.М.</i> Мудрецъ біля світового дерева: образ Григорія Сковороди у фольклорі та мистецтві (спроба інтерпретації).....	108
<i>Смельянова Н.М.</i> Способи розуміння смислу в філософії деконструктивізму	109
<i>Кожем'якіна О.М.</i> Герменевтичне коло як метод соціальної репрезентації суспільного досвіду	112
<i>Кольчева Т.В.</i> О понимании в научном и художественном познании	114
<i>Корабльова Н.С.</i> “Турбота про себе” і епоха кодів	116
<i>Леонтьева В.Н.</i> Полифоническая “формула” культуротворчества	118

<i>Лецинський Є. Б.</i> Герменевтична філософія і психосемантика: точки соприкосновения	120
<i>Макаренко Г. Г.</i> Диригент як інтерпретатор (досвід опанування оперно-симфонічною партитурою)	123
<i>Максимов С. Н.</i> Герменевтична концепція права	125
<i>Меликова Ю. В.</i> К практиці дентерпретації історії	127
<i>Мосенцева Т. С.</i> “Ирреференциальность симулякра” как лінгвофілософська проблема	129
<i>Мясников О. Г.</i> Дискурсивний аналіз в етнонаціональному дослідженні	133
<i>Наумова Л. М.</i> Монтаж як світосприйняття і відтворення в екранних видовищах	135
<i>Полтавцева Г. Б.</i> Музикальне произведення: емпатія і проблема авторства	137
<i>Попова Н. В.</i> Герменевтичні практики: типологія і особливості взаємодії	139
<i>Седая Ю. С.</i> Феноменологічне розуміння правового реалізму	141
<i>Семінова Ю. А.</i> Герменевтичний підхід к проблемам біоетики (на прикладі досліджень геному людини)	143
<i>Синявський С. С.</i> Взаємозв'язок української міфології та народної апокрифічної творчості на прикладі образу “світового дерева”	144
<i>Сохань Л. В.</i> Сценарії глобального ризику і проблеми їх розуміння	147
<i>Стояцька Г. М.</i> Деконструктивістський текст як перспектива подолання онтології мови	154
<i>Титар О. В.</i> Роль традиції і стилю для функціонування категорії розуміння: статус регіональних культур у новітній час	156
<i>Титов В. Д.</i> Онтологія та квазіонтологія юридичних світів	158
<i>Титов Н. В.</i> Опыт інтерпретації теорії часу Аврелія Августина	160
<i>Черенков М. М.</i> До питання про поняття смислу у філософсько- історичному дискурсі	167
<i>Чміль Г. П.</i> Інтерпретації просторової форми – “предметне письмо” мистецтва	169
<i>Чорноморденко І. В., Пащук Г. В.</i> Проблема співвідношення змісту, розуміння й інтерпретації в літературній спадщині українських шістдесятників	171
<i>Щириця Т. В.</i> Соціальна етика у контексті лінгвістичного повороту у філософії	173

Эм О.О. Метафора в концепции философии языка и культуры А.А.Потебни	175
Юркевич Е.Н. Современная герменевтика: проблемы и перспективы исследования	177
Ятченко В.Ф. Герменевтический аспект архаичных форм українського фольклору	178
Chaban, Natalia Ukraine's Identity through the Eyes of "Others" (on the materials of <i>The New York Times</i> publications)	180
Розділ 3. Межі розуміння і природа нерозуміння "іншого"	183
Алексеевко А.П. Некоторые духовные основы понимания "другого"	183
Годзь Н.Б. Этнические стереотипы в фольклоре и проблема коммуникации	184
Городыская О.Н. Неразумие как предел понимания	186
Гус М., Тростановский Ж. Еврейская эмиграция в ФРГ: проблемы адаптации, интеграции и коммуникации	188
Каріков К.А. Воздаяння як аспект опозиції "свої – чужі" при утвердженні християнства	191
Карпенко Е.И. Роль медицины в конструировании гендерных стереотипов	193
Одаренко О.В. Доля "Іншого" у просторі електронних інформаційних мереж	195
Ноя М. Слоун Християнские ценности, экономика и бизнес	197
Стєпаненко І.В. "Тема іншості" в концепціях Е.Левінаса та П.Рікера: інтерпретаційні наближення	204
Тірген П. До поняття "байдужість" у Чехова	210
Тростановский Ж. С. Германия и иностранцы: проблемы общения и понимания	223
Шабоян І.А. Людина П.Юркевича: межі розуміння	225
Шелковая Н.В. Поймёт ли он, чем ты живёшь?	228
Розділ 4. Проблеми теорії пізнання у аспекті парадигматичного зрушення у філософії	232
Абашишвілі В. О. Поняття "лінгвістичного повороту"	232
Афонін Е.А., Мартинюк А.Ю. Проблема моделювання в міждисциплінарних дослідженнях	235
Бакаленко Е.А. Роль емоцій в виникненні нового знання	237
Бухалов И.Ю. Ю.Ф.Бухалов: психологический портрет учёного	240
Великих А.А. Информация как средство организации и дезорганизации	241

<i>Голованов Б.Д.</i> Идеологическая догма и научная гипотеза в структуре духовно-практического освоения мира	243
<i>Гонч П.М.</i> На пути к когнитивной философии	245
<i>Долженкова Г.Г.</i> Проблемы целостности в восприятии. Левое и правое	248
<i>Заводова Н.Л., Горбань О.В.</i> Екологічна культура в системі сучасної світоглядної парадигми	250
<i>Капустин В.А.</i> О роли метода восхождения от абстрактного к конкретному в построении целостной теории исторического процесса	251
<i>Клетко С.Ф.</i> “Антиалфавітний” візуальний поворот	253
<i>Климова А.В.</i> Роль различных методологических подходов в познавательной ориентации личности	255
<i>Козименко Л.</i> Імідж як реальність, що дана нам у відчуттях ... рекламою	257
<i>Льовкіна О.Г.</i> Проблеми подолання відчуження та гносеологічної кризи у філософській спадщині Франкфуртської школи та в сучасній філософії	259
<i>Матвієнко П.В.</i> Розвиток ідеї взаємодоповнюваності у сучасних епістемологічних концепціях	262
<i>Мешков В.М., Мешков А.М.</i> Эмпирическое и теоретическое в культурологическом анализе	264
<i>Мізіна Л.Б.</i> Історико-художній процес: на міждисциплінарній меж	266
<i>Павлов Ю.В.</i> Реконструкція історичного пізнання: методологія і практика	268
<i>Панфілов О.Ю.</i> До проблеми пошуку методологічних засад соціально-філософського аналізу військової сфери	270
<i>Полтавцева О.Н.</i> Потерянное тело музыки	273
<i>Потоцкая Ю.И.</i> Философия как пространственное мышление	275
<i>Савельева М.Ю., Павлов В.Л.</i> Статус субъекта философствования как критерий отличия модерна и постмодерна	277
<i>Сарнацька Л.В., Сарнацький М.П.</i> Ілюзіонізм та життєве ставлення до реальності	279
<i>Толстов В.М.</i> До питання про роль соціокультурного контексту у розумінні природничонаукових фактів	281